

AĞIZ-DİŞ SAĞLIĞI İLE İLGİLİ TÜRKÇE WEB SAYFALARININ KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ÖN ÇALIŞMA¹

EVALUATION OF THE QUALITY OF TURKISH WRITTEN WEBSITES ON ORAL HEALTH: A PRELIMINARY STUDY

Doç. Dr. Zeynep GÜNGÖRMÜŞ

Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği
A.D. ,gungormusz@yahoo.co.uk, Gaziantep/Türkiye

Prof. Dr. Metin GÜNGÖRMÜŞ

Gaziantep Üniv. Diş Hekimliği Fakültesi, Gaziantep/Türkiye

ÖZ

Halk arasında internet kullanımı git gide yaygınlaşmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, diş hekimleri, klinisyenler veya ağız sağlığı uzmanları hastalarına yenilerini eklemek ve mevcut olanlara bilgi sağlamak için sürekli web siteleri geliştirmektedir. Hastalar bu web tabanlı sağlık bilgisinden faydalandıklarından dolayı sunulan bu bilgilerin kaliteli olması gereklidir. Bu çalışma, ağız-diş sağlığıyla ilgili Türkçe web sayfalarının kalitesinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla "Ağız-diş sağlığı" kelimeleri kullanılarak "Google.com" arama motorunda bir internet taraması yapılmıştır. İlk 14 Türkçe web sitesi çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen siteler Journal of American Medical Association (JAMA) kriterleri, DISCERN ve Ensuring Quality Information for Patients (EQIP) değerlendirildi. DISCERN, EQIP ve JAMA skorlarının (Ortalama SD) sırasıyla 29,857 (4,167), 44,348 (5,063) ve 1,214 (0,893) olduğu tespit edildi. Yapılan bu ön çalışmada, ağız-diş sağlığıyla ilgili mevcut Türkçe web sitelerinin düşük-orta kalitede olduğunu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ağız Diş Sağlığı

ABSTRACT

The use of the Internet is increasingly widespread among public. In connection with this, dentists, clinicians or oral hygienists are continuously developing websites to attract new patients and provide information to existing ones. Because patients have benefited from web-based health information, the health information presented must be quality. The aim of this study was to evaluate quality of Turkish-written websites on oral health. An Internet search through one engine (Google) was done with the terms "Ağız, diş sağlığı". The first 14 websites were screened. Included websites were evaluated using Journal of American Medical Association (JAMA) benchmarks, DISCERN and Ensuring Quality Information for Patients (EQIP). It was determined that DISCERN, EQIP, and JAMA scores (Mean SD) were 29,857 (4,167), 44,348 (5,063) and 1,214 (0,893), respectively. In this preliminary study, it was concluded that the current quality of informative Turkish websites on oral health was generally low-moderate organized.

Key Words: Oral Tooth Health

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojisinde ki gelişmelere paralel olarak internet kullanımı da giderek artmaya ve yaygınlaşmaya devam etmektedir. Günümüzde yaşamın bir parçası haline gelmiş olan internet aracılığıyla, insanlar ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiye en hızlı şekilde ulaşabilmekte ve dünyanın en ücra köşesinde meydana gelen gelişmelerden anında haberdar olabilmektedirler. Kullanıcılarına sunduğu bu üstün özelliklerin yanı sıra sahip olduğu zengin içeriğiyle de internet günümüzün vazgeçilmez en önemli bilgi

¹ Bu çalışma III. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi (21-22 Haziran 2018, Gaziantep)'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

kaynağı konumundadır. Bununla birlikte, ağız-diş hastalıkları dünyada karşılaşılan en yaygın sağlık problemlerinin başında yer almaktadır ve diğer sağlık problemleri gibi ağız-diş hastalıkları veya ağız-diş sağlığı konularında da internet ortamında bilgiler paylaşılmaktadır. Ancak bu bilgilerin ne kadar doğru, ne kadar güvenilir ve kaliteli olup olmadığı bilinmemektedir. Bu çalışma, ağız sağlığıyla ilgili Türkçe yazılmış web sayfalarının kalitesinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Web Sitelerinin Seçimi

Web siteleri, "google.com" arama motorunda, anahtar kelime olarak "Ağız diş sağlığı" yazılarak yapılan taramayla belirlenmiştir. Abonelik veya üyelik isteyen veya doğrudan giriş yapılamayan web siteleri, kitap veya bölümlerinin yer aldığı siteler, bilimsel makale, profesyonel bilgilerin yer aldığı siteler, video veya benzeri görsellerin yer aldığı siteler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu kapsamda sadece Türkçe yazılmış olan ilk 14 web sitesi çalışmaya dâhil edilmiştir.

2.2. Kalite Değerlendirmesi

Web sitelerinin kalite değerlendirmesi, Journal of American Medical Association (JAMA) kriterleri, DISCERN ve Ensuring Quality Information for Patients (EQIP) ile yapıldı¹⁻³.

2.2.1. Journal of American Medical Association (JAMA) Kriterleri¹

JAMA kriterleri web sitelerinde sunulmuş olan temel bilgilerin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Dört bölümden oluşmaktadır;

1-Yazarlık; Bu bölümde, yazarlar, katkıda bulunanlar ve bunların kimlik bilgileri ve bağlı oldukları kurumların belirtilmiş olması gerekir,

2-Kaynakça; Bütün kaynaklar ve referanslar liste halinde sunulmuş olmalıdır, telif hakkı belirtilmiş olmalıdır,

3-Patent hakkı; Web sitesinin "mülkiyeti", sponsorluk, reklam, sigorta, ticari destek ve potansiyel çıkar çatışmaları ile birlikte açıkça ve tam olarak açıklanmış olmalıdır,

4-Güncellik; İçeriğin yayınlandığı ve güncellendiği tarihin belirtilmiş olması gerekir,

Bu kriterleri sağlayan her bir maddeye 1 puan verilerek değerlendirmeler yapıldı. JAMA kriterlerinde alınabilecek en düşük puan "0", en yüksek puan ise 4'dür (Tablo 1).

2.2.2. DISCERN²

DISCERN, sağlık hizmetlerinden yararlanan bireylerin ve bilgi sağlayıcılarının herhangi bir sağlık sorununa yönelik tedavi seçenekleri hakkında yazılı bir bilginin kalitesini değerlendirmelerine yardımcı olması amacıyla tasarlanmıştır. DISCERN, her biri 1'den 5'e kadar puanlanarak değerlendirilebilen 16 soruluk Likert bir skaladır.

DISCERN'de yer alan sorular üç bölümde kategorize edilmektedir.

1. Bölüm (1-8. sorular) web sayfasının güvenilirliğinin belirlenmesinde kullanılır, bu bölümün puanları 8 ile 40 puan arasında değişmektedir.

2. Bölüm (9-15. sorular) tedavi seçenekleriyle ilgili bilgilerin kalitesini değerlendirir ve bu bölümün puanları 7 ile 35 puan arasında değişmektedir. Ancak bu çalışma tedaviye yönelik veya tedavi seçeneği olmadığından DISCERN skalasının bu bölümü çalışmaya dâhil edilmemiştir.

3. Bölüm (16. soru), diğer 15 sorudan bağımsız olarak web sitesinin genel bir değerlendirilmesidir.

DISCERN' in total skoru 16 ile 80 puan arasında değişmektedir, ancak bu çalışmada bölüm iki çalışma kapsamına alınmadığından değerler 9 ile 45 arasında değişmektedir (Tablo 1).

2.2.3. Ensuring Quality Information for Patients (EQIP)³

EQIP, sağlık bakımıyla ilgili yazılı bilgilerinin değerlendirilmesinde kullanılan 20 maddelik bir formdur. EQIP' den elde edilen puanlar % olarak ifade edilmekte ve 0 ile 100 puan arasında değişmektedir (Tablo 1).

3. BULGULAR

Ağız sağlığıyla ilgili web sayfalarının değerlendirilmesi sonucunda JAMA, DISCERN ve EQIP ile ilgili elde edilen veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda DISCERN 1. Bölüm puanlarının 20 ile 31 arasında değiştiği ve bu bölümün ortalama (SD) 27,214 (3,401) puan olduğu; DISCERN 3. Bölüm puanlarının 1 ile 4 arasında değiştiği ve bu bölümün ortalama (SD) 2,643 (0,929) puan olduğu; genel değerlendirme de ise DISCERN puanlarının 21 ile 34 arasında değiştiği ve DISCERN skorunun ortalama (SD) 29,857 (4,167) puan olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

JAMA puanlarının 0 ile 2 arasında değiştiği ve JAMA skorunun ortalama (SD) 1,214 (0,893) puan olduğu; EQIP puanlarının ise 38,26 ile 50,50 arasında değiştiği ve EQIP skorunun ortalama (SD) 44,348 (5,063) puan olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. DISCERN, JAMA ve EQIP ile ilgili elde edilen veriler.

	ND*	Mean	SD	Minimum	Maximum
DISCERN 1. Bölüm	8-40	27,214	3,401	20,00	31,00
DISCERN 2. Bölüm	7-35	-	-	-	-
DISCERN 3. Bölüm	1-5	2,643	0,929	1,00	4,00
DISCERN	16-80	29,857	4,167	21,00	34,00
JAMA	0-4	1,214	0,893	0,00	2,00
EQIP	0-100	44,348	5,063	38,26	50,50

*ND; Kullanılan kalite araçlarının normal değer aralıkları

4. TARTIŞMA

Ağız ve diş sağlığı problemleri, sadece ülkemizde değil dünyanın her yerinde en önemli sağlık sorunlarından birisi durumundadır. İnsanlar yaşamları boyunca bu sağlık sorunlarından en az biriyle mutlaka etkilenmektedir. Söz konusu bu problemler bireyin yaşam kalitesini, yaşam düzeyini ve genel sağlık durumunu doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Ancak, burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta, bu sorunların tedavi edilebilir ve daha da önemlisi önlenebilir bir problem olmasına rağmen, bu problemlerin tahmin edilenden daha yaygın bir düzeyde olmasıdır. Örneğin, diş çürükleri en sık karşılaşılan ağız sağlığı problemlerinden biri olmasına rağmen konuyla ilgili yapılan çalışmalar, ülkemizde ki her 100 kişiden 92’sinin çürük nedeniyle tedaviye gereksinimi olduğunu göstermektedir^{4,5}. Bu durumun nedeni ne olursa olsun yani ister ekonomik, ister kültürel, ister eğitim, ister tedaviye erişim imkânı vs, konunun vahameti açıkça ortadadır. Başka bir deyişle ağız diş sağlığı konusunda çok da duyarlı bir toplum olmadığımızı açıklar. Bu kadar duyarsız veya imkânların kısıtlı olduğu bir ortamda, rutin tedavi uygulamaları yerine ve/veya bu tedavilerin yanı sıra koruyucu-önleyici tedavi hizmetlerinin ön plana çıkarılmasının daha uygun bir yaklaşım olabileceği söylenilebilir. Ancak böyle bir yöntemin işlevlik kazanabilmesi için, bireylerin bu hizmetlere erişiminin sağlanması ve kolaylaştırılması, bireylerin ağız-diş sağlığının korunması ve ağız-diş hastalıklarının önlenmesi konusunda eğitilmesi, konuyla ilgili bilgi kaynaklarının sağlanması, geliştirilmesi, artırılması ve bireylerin bu bilgi kaynaklarına kolayca erişiminin sağlanması, konuyla ilgili geri dönüşümlerin alınması gibi hususlar üzerinde durulması gereken önemli konulardır. Belirtildiği gibi bilgi ve bilgiye erişimin kolay olması, bilginin erişilebilir olması önemli bir konudur ve internetin de bu konuda önemli bir katkı sağladığı açıktır. Ancak internet ortamında sunulan bilgilerin ne kadar kaliteli, ne kadar doğru ve güvenilir olup olmadığı bilinmemektedir. Bu çalışma, ağız sağlığıyla ilgili Türkçe web sayfalarının kalitesinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmış ve yapılan analizler sonucu JAMA kriterlerine göre, çalışma kapsamına alınan web sayfalarının 0 ile 2 puan arasında değiştiği ve JAMA skorunun ortalama 1,214 olduğu tespit edilmiştir. JAMA kriterlerinden alınabilecek maksimum puan göz önünde bulundurulduğunda, çalışma kapsamına alınan web sayfalarının kalite konusunda çok iyi bir durumda olmadığı söylenilebilir.

Diğer taraftan, EQIP ile yapılan değerlendirmelerde yazılı metinlerin 0 ile 100 puan aralığında bir puan alabileceği, ancak çalışma kapsamına alınan web sayfalarının EQIP puanlarının ortalama 44,348 olduğu tespit edilmiştir, bu da web sayfalarının EQIP skorlarına göre orta düzeyin altında kaliteli olarak olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, farklı bölümlerden oluşan DISCERN skorları göz önünde bulundurulduğunda, web sayfasının güvenilirliğini ortaya koyan DISCERN 1. Bölümden en az 8 puan en

fazla 40 puan alınabileceği ve çalışmamızda bu bölümden alınan ortalama puanın 27,214 olduğu; web sitesinin genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı DISCERN 3. Bölümden en az 1 puan en fazla 5 puan alınabileceği ve bu bölümden alınan ortalama puanın 2,643 puan olduğu; genel değerlendirme de ise DISCERN skorlarının 9 ile 45 arasında değişebileceği ve DISCERN skorunun ortalama 29,857 puan olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, çalışma kapsamına alınan web sayfalarının orta düzeyde kaliteli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte konuyla ilintili daha önce herhangi bir çalışma yapılmadığından dolayı, elde edilen sonuçları karşılaştırabilme imkânı bulunamamıştır.

Sonuç olarak, çalışma kapsamına alınan web sayfalarının JAMA kriterleri göz önünde bulundurulduğunda orta düzeyin altında, EQIP ve DISCERN skorlarına göre ise düşük-orta düzeyde kaliteli olduğu, gerek ağız-dış sağlığı konusunda ve gerekse diğer sağlık konularında doğru, tarafsız ve güvenilir bilgi sağlanabilmesi için söz konusu kalite araçlarının göz önünde bulundurulmasının önemi vurgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Silberg WM, Lundberg GD, Musacchio RA. Assessing, controlling, and assuring the quality of medical information on the Internet. JAMA. 1997;277:1244-1245
2. Charnock D, Shepperd S, Needham G, Gann R. DISCERN: an instrument for judging the quality of written consumer health information on treatment choices. J Epidemiol Community Health.1999;53:105-111.
3. Moulton B, Franck LS, Brady H. Ensuring quality information for patients: development and preliminary validation of a new instrument to improve the quality of written health care information. Health Expect. 2004;7:165-175
4. Saydam G, Oktay İ, Möller I. Türkiye'de ağız sağlığı durum analizi. TDB Dergisi, 1993; 23: 3
5. Güngörmüş M, Güngörmüş Z, Tozoğlu S, Yavuz İ. Çekilen dişlerdeki mevcut patolojik durumların istatistiksel olarak değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri Diş Hekimliği Bilimleri Dergisi, 2001;3: 86-90